

Informationskompetence i politisk planlægning i Norden

Af Helli Skærbak

Måske er den tid ikke så langt væk, hvor forskningsbibliotekets vigtigste ressource ikke er dets fysiske samlinger, men derimod dets personale - den mangfoldighed af ressourcer og kvalifikationer de ansatte i fællesskab repræsenterer.

Helli Skærbak

Bibliotekar
Roskilde Universitetsbibliotek
helli@ruc.dk

Der er voksende opmærksomhed på bibliotekets nye rolle i læringsprocesserne - som aktiv medspiller. 'Informationskompetence' er måske snart den vigtigste vare, bibliotekerne har at byde på. For "*informationskompetente personer er dem, der har lært, hvordan man lærer*", for at citere ALA (American Library Association). Dvs. det er en basal færdighed i al læring - og uundværlig i den livslange læring.

Udenfor biblioteksverdenen har dog hverken informationskompetencen - eller for den sags skyld færdighederne i informationsøgning - den store bevågenhed. Det arbejde, der er sket og sker indenfor opbygning af informationskompetence, har langt hen ad vejen været ad hoc-præget, båret af de enkeltes engagement og indsigt i denne kompetences betydning.

Finland

I Norden har specielt Finland taget ordet til sig også i generelle forskningspolitiske sammenhænge: I 5-års planen *Uddannelse og forskning*¹ nævnes det udtrykkeligt, at "*bibliotekerne vil bidrage til udviklingen af undervisnings- og studiemetoder og fra deres side sikre, at personer med afgangseksamen fra universiteter og tekniske højskoler besidder en god informationskompetence*". Endnu mere specifik går man til

værks med det af Undervisningsministeriet finansierede nationale projekt for informationskompetence², hvis målsætning det er at integrere informationskompetencen i alle akademiske studier.

Sverige

I den svenske universitetslov, *Högskolelagen*, er der krav om informationskompetence i kap.1, § 9: "*Uddannelsen indenfor den svenske højskole [universitet] skal udvikle de studerendes evne til at søge og evaluere viden på et videnskabeligt niveau samt følge videns-udviklingen*". Dette tema behandles af Högskoleverket i en rapport fra 2002: "*Biblioteket har fået en ny og bredere rolle i generelt at lære og støtte studenterne i at søge, evaluere og udvælge information. Bibliotekerne har udviklet sig hen imod at blive uddannelsesinstitutioner og læringsmiljøer*".³

I den samme rapport omtales en redegørelse, der udkom allerede i 1994-95 "Studenternas bibliotek", hvori der formuleredes et udviklingsprogram, som bl.a. pointerede vigtigheden af at "*alle studenter behøver at udvikle en generel informationskompetence*", og at "*bibliotekerne for alvor må udnyttes som en pædagogisk ressource og bør inddrages i den generelle uddannelsesplanlægning*".⁴

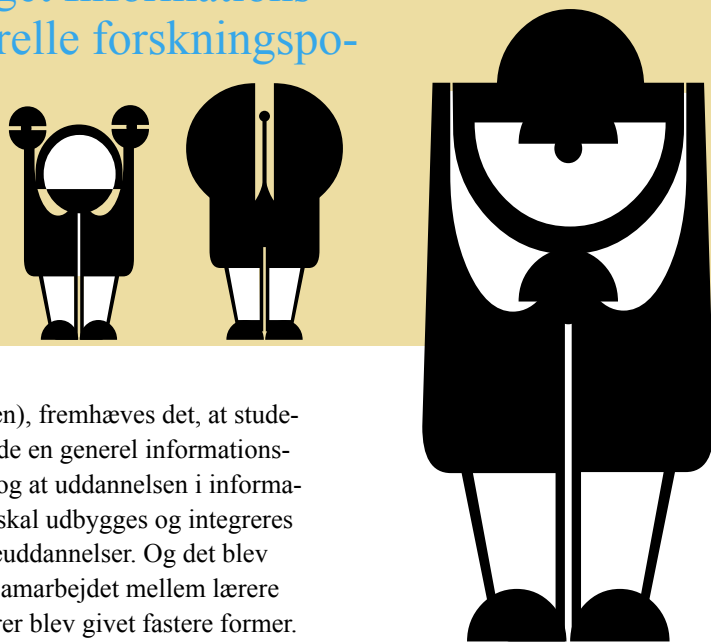
Norge

I Norge har man i *Kvalitetsreformen*⁵ stillet nye krav til universiteternes virke. I selve Kvalitetsreformen omtales bibliotekerne ganske vist knap nok, men Universitets- og Høgskolerådet har i sin rapport⁶ fra 2002 noteret sig, at selvom Kvalitetsreformen kun har få direkte henvisninger til forskningsbiblioteker, så "*var det for [Høgskolerådets] biblioteksudvalg alligevel klart, at bibliotekerne ville være en væsentlig ressource i arbejdet med at sætte reformens ændringer i værk*". Universitets- og højskolebibliotekerne skal som "*et led i studenternes læringsprocesser være vejvisere i strømmen af informationer og bidrage til, at studenterne får god informationskompetence, en bedre evne til at finde og sortere relevant information*", som forudsat i Kvalitetsreformen.

I Stortingsmelding 30 (2003-2004) 'Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om kultur for læring' er der i forbindelse med skolebiblioteker udtrykkelig påpeget, at eleverne har behov for informationskompetence og at skolebibliotekerne bør udvikles til at kunne fungere som en "*læringsarena i arbejdet med at udvikle læringsstrategier, informationskompetence og digital kompetence*".⁷

Et tæt samarbejde mellem informationsspecialister og undervisere er lige så nødvendigt som det er svært at få gennemført.

I Norden har specielt Finland taget Informationskompetence til sig – også i generelle forskningspolitiske sammenhænge

Informationskompetencen er skrevet ind i studieplanerne ved en del universiteter, og tendensen er, at den er på vej ind. Bl.a. har OMB Business School og Norsk Reiselivshøyskole besluttet at indføre informationskompetence som et obligatorisk fag i alle studierne fra efteråret 2005.

Danmark

I den danske universitetslov (Lov nr. 403 af 28/05/2003) er bibliotekerne i det hele taget kun – og meget kort – omtalt i bemærkningerne til lovforslaget (§ 2, stk.3): ”Som et centralt redskab i styrkelsen af videnformidling og videnedveksling og som led i undervisning og forskning medtænker universitetet biblioteks- og museumsfunktioner m.v. i sin samlede virksomhed. For de universiteter, der ikke har eget forskningsbibliotek, sker dette i et samarbejde med det eller de biblioteker, der varetager biblioteksopgaven.” Man leder forgæves efter bestemmelser for studerendes informations søgningsfærdigheder endelige informationskompetencer.

I Rektorkollegiets rapport *Viden til tiden*, hvori sammensættes et rids af de vigtigste udviklingsperspektiver for forskningsbibliotekerne, noteres det bl.a. at ”universitetsbiblioteksfunktionen fortsat bør udvikle sig som en integreret del af det enkelte universitet og som et fleksibelt redskab for universiteternes udveksling af viden med omverdenen.”⁸

Integrationen

Netop integrationen mellem biblioteket og moderinstitutionen anses såvel i Danmark som i de øvrige nordiske lande for at være et nøglebegreb også – og navnlig i forbindelse med informationskompetencen. Et tæt samarbejde mellem informationsspecialister og undervisere er lige så nødvendigt som det er svært at få gennemført. I den tidligere omtalte redegørelse fra 1994-1995 (refereret i Kvalitetsutveck-

lings-rapporten), fremhæves det, at studerende behøvede en generel informationskompetence, og at uddannelsen i informationssøgning skal udbygges og integreres i alle højskoleuddannelser. Og det blev henstillet, at samarbejdet mellem lærere og bibliotekarer blev givet fastere former.

Denne henstilling gentages i selve Kvalitetsutvecklings-rapporten, idet man konstaterer, at de nye krav, der stilles i Høgskolelagen om studerendes informationskompetence, kun er mulige at opfylde, hvis undervisningen i informationskompetence er direkte knyttet til den konkrete undervisning i emnet. ”Det kræver, at bibliotekets medarbejdere arbejder tæt sammen med sine kolleger, lærerne, på institutionerne.” Og dette – har det vist sig – er ikke uden problemer. Det noteres i rapporten, at der fra lærersiden mangler erfaring i at inddrage andre aktører i undervisningen: Bibliotekaren [...] ses som en udefra kommende ekspert på nogle færdigheder, som man vil bibringe de studerende, og ikke som en kollega i læringsprocessen.

I Norge har *Kvalitetsreformen* aktualiseret manglen på formelle samarbejdsorganer mellem bibliotekerne og læringsmiljøerne. Det noteres – efter en omfattende rundspørge blandt universitets- og højskolebiblioteker i Norge – at ”samtidig med at universitets- og højskolebibliotekerne oplever en styrkelse af deres egen position indadtil på lærestalten, melder mange om en svag integration i den faglige virksomhed ved institutionen.”⁹

I sin opsummering anfører Bibliotekvalget, at der – foruden arbejdet med at få ’faget’ informationskompetence ind som en del af universitets- og højskoleuddannelsen, bør arbejdes på at bidrage til integration og synliggørelse af bibliotekerne ved de enkelte lærestalter.

I Finland opererer man i projektet ’Studieplan för informationskompetens’ med 3 niveauer for informationskompetence:

- 1) nye studerende
- 2) kandidatstudier
- 3) magisterafhandlinger

Den overordnede målsætning for projektet - i alle faserne - er, at ”de studerende skal lære at skaffe og effektivt udnytte den information, han/hun behøver, hvilket er en absolut forudsætning for indlæring og [en betingelse] for at kunne bestå en afsluttende akademisk eksamen.” Mens undervisning i den første fase betragtes som ren biblioteksopgave, er samarbejdet mellem biblioteket og læringsmiljøet helt centralt ved de 2 øvrige faser af informationskompetencen.

Om informationskompetencens betydning og vægtning i det offentlige (politiske) liv, vil jeg også gøre opmærksom på et conferencebidrag, hvor et medlem af det finske Riksdag, Mirja Rynänen, udtalte sig om betydningen af informationskompetencen. Hun understregede at det var en af de basale rettigheder – og en forudsætning for at kunne udnytte alle øvrige rettigheder. Men at emnet generelt blev undervurderet, måske fordi informationskompetencen er svært at måle med økonomisk målestok.¹⁰

I Rektorkollegiets tidligere nævnte rapport *Viden til tiden: strategisk perspektiv for danske universitetsbiblioteker* er ambitionsniveauet med hensyn til samarbejdet om informationskompetencen langt mere behersket. Ordet i sig selv optræder slet

ikke, mens begrebet informationsøgning er nævnt i forbindelse med e-learning: ”Som et supplement til denne udvikling [at der stilles ressourcer til rådighed i form af videnskabelig information, pædagogisk orienteret undervisningsmateriale m.v.] kan biblioteksområdet udvikle elektronisk baserede moduler til vejledning og undervisning af de studerende i informationsøgning.”¹¹

Som eksempel på samarbejde mellem biblioteket og læringsmiljøerne nævnes muligheden for at underviserne – med støtte fra biblioteket – kan sammensætte og tilgængeliggøre eget kursusbibliotek i et e-lærings-system baseret på bibliotekets elektroniske informationsressourcer, egne og kollegers noter samt undervisningstekster.

Rektorkollegiets rapport peger på 3 områder, hvor bibliotekerne vil kunne blive interessante partnere i den videnudveksling, som den ny Universitetslov betoner: Elektronisk publicering, videnportaler og forskningsregistrering.

1 Education and research 2003-2008 : development plan (The [Finnish] Government adapted the following development plan for the period 2003-2008 on 4 December 2003); s.55. www.minedu.fi/julkaisut/2004/opm08/opm08.pdf

2 Studieplan för informationskompetens – de finländska universitetsbibliotekens gemensamma virtualiseringsprojekt 2004-2006. www.helsinki.fi/infolu-kutaito/svenska/index.htm

3 Högskoleverket: Kvalitetsutveckling och kvalitetsmodeller för högskolans bibliotek : en förstudie. – 2002. (Högskoleverkets rapportserie ; 2002:6) (www.kb.se/bibsam/statistik/dokumentation/gg_rapport.pdf), s.27.

Den mest integrative vision i rapporten handler om, at biblioteket vil kunne tilbyde den service, som tidligere er blevet varetaget af forskningsassistenter: at hjælpe forskerne med informations-serviceopgaver og ”berige [hjælpe] med informationsassistance til et spektrum af aktiviteter, som foregår på institutterne, f.eks. web-sider af enhver art.” Det understreges samtidig, at dette partnerskab forudsætter medarbejdere, der naturligt arbejder i både institut- og bibliotekssammenhæng.

Ingen af disse visioner handler imidlertid om opbygning af informationskompetence. Bibliotekaren som ’informationsserVICEMedarbejder’ vil i bedste fald kunne højne informationsniveauet hos den, der modtager servicen, men ikke hans/hendes informationskompetence. Det samme gælder for opbygningen af portaler og konstruktionen af web-sider.

4 do., s.18

5 Kvalitetsreformen : reform av norsk høyere utdanning. [I juni 2001 vedtok Stortinget en omfattende reform av norsk høyere utdanning. Institusjonene vil iverksette reformen og alle dens elementer på noe forskjellig tidspunkt. Det er imidlertid vedtatt at alle høyere utdanningsinstitusjoner skal ha alle elementene i reformen på plass til studiestart høsten 2003] <http://odin.dep.no/ufd/norsk/utdanning/hogreutdanning/kvalitetsreformen/045061-990011/indexdok000-b-n-a.html>

6 Bibliotekutvalget under Universitets- og Høgskolerådet (UHR): Resultat av kartleggingen av universitets- og høgskolebibliotekenes rolle i forbindelse

Det virkelige liv kan imidlertid byde på langt mere sofistikerede former for informationsarbejde end det at stille til rådighed, som rapporten peger på som bibliotekernes hovedopgave (rettere sagt: eneste opgave). Mange steder er der etableret samarbejde mellem bibliotek og undervisere om opbygning af informationskompetence hos studerende. Alle steder med enslydende vurdering: Dette samarbejde er nødvendigt og har langt flere positive effekter end ’blot’ det, at studerende bliver informationskompetente. Underviserne kan koncentrere sig om faget uden at skulle bruge tid på informationsøgningsspørgsmål, studerende opnår både bedre studieresultater og større tilfredshed med deres arbejde, bibliotekernes vejledninger bliver aflastet, og – ikke mindst – bibliotekarernes indsigt i læringsprocesserne medvirker ikke blot til bedre undervisning i informationsøgning men påvirker på længere sigt hele den måde biblioteksvirksomheden indrettes på.¹²

med implementeringen av kvalitetsreformen. Notat - Oslo, 2004. (www.uhr.no/utvalg/bibliotek/Notat-kvalitetsreformen2004.htm)

7 Stortingsmelding 30 (2003-2004), s.17

8 Viden til tiden – strategisk perspektiv for danske universitetsbiblioteker / udarb. af Rektorkollegiets Biblioteksudvalg – 2003, s.11 - www.rks.dk/sider/publikationer/danske/videntiltiden.pdf

9 Bibliotekutvalget under Universitets- og Høgskolerådet, op.cit., s.1

10 www.kirjastot.fi/page.asp?_item_id=1665

11 Viden til tiden, op.cit., s.8.

12 artiklens forfatter står for alle citatoversættelser

DF Revy Kort nyt

“Kommunikation erstatter transport”

Den digitale revolution i danske forskningsbiblioteker 1980-2005.

Festskrift til Karl Krarup.

Den 5. april 2005 fylder overbibliotekar Karl Krarup, Det Kongelige Bibliotek, 60 år. I anledning af fødselsdagen udgiver Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket sammen et usædvanligt festskrift tilegnet en af forskningsbiblioteksvæsenets mest fremtrædende og indflydelsesrige personligheder i den sidste generation. Festskriftet indeholder bidrag fra en lang række personer, som har haft historien inde på livet, i kraft af deres centrale placering og part i

udviklingen, og beskriver de væsentligste problemstillinger, begivenheder og udviklingslinier i den it-teknologiske udvikling. Festskriftet udgives i serien Danish Humanist.

NIH Calls on Scientists to Speed Public Release of Research Publications

I news@nature.com, (Published online: 4 February 2005) omtaler Erika Check i sin artikel ”*Researchers urged to publish work online for free within one year*” National Institutes of Health’s (NIH) plan for ’open access’ til institutternes forskningsresultater. Elias Zerhouni, NIH’s direktør, erklærer at planen kan ”change the landscape” for biomedicinsk forskningspublicering. NIH’s publiceringspolitik lægger op til at kopier af artikler etc., der formidler forsk-

ningsresultater finansieret af NIH’s midler lægges i National Library of Medicine’s online arkivdatabase efter de er blevet accepteret til publikation i et tidsskrift. Forskerne/forfatterne kan selv beslutte, hvornår artiklerne offentliggøres i Library of Medicine’s database. NIH lægger op til at onlineadgang gerne skal ske snarest mulig efter trykt publicering, og senest indenfor 12 måneder. Der er således lagt op til en frivillig deltagelse fra forskernes side. Denne politik træder i kraft den 2 maj 2005.

NIH’s hyhedsbrev omkring ’open access’ politikken kan læses på www.nih.gov/news/pr/feb2005/od-03.htm